

Çevrimdışı Aşk ve Çalığışu Romanının Edebî Yönden İncelenmesi

Nursena POLAT¹

Kitap İncelemesi/ Book Review

Giriş

Günümüzde "Popüler Kültür" kavramı altında birçok eser yayımlanmaktadır. Popülarite eserler çeşitli dijital platformlarda okura sunulabilmektedir. Bu platformlardan biri de "Wattpad" adlı sosyal ağ sitesidir. Günümüz gençleri son yıllarda oldukça ilgi gören bu platform üzerinden okuma yapmaktadır. Yapılan okumalar dikkate alındığında siteden alınan Çevrimdışı Aşk adlı roman son dönemde popülarlığını kazanmış olan Şebnem Burcuoğlu'nun romanıdır. Roman seçilirken dikkat edilen husus, özellikle gençlerin okuduğu eserler arasında dikkat çeken aşk temasının ele alınmasıdır. Yayımlanan bu eser birçok kitap mağazasının raflarında yerini almaktadır. Popülarite eserlerin yanı sıra klasik edebiyatta karşımıza çıkan Çalığışu adlı romanın yazıldığı dönemden günümüze kadar değerini koruduğu görülmektedir. Eserin konusu olan aşkın, yazıldığı dönemden ziyade günümüzde de dikkat çekici yönlerinin olması okurun romana bakış açısını korumaktadır. Bu durumu kanıtlar nitelikte olarak eser, "100 Temel Eser" uygulaması kaldırılmadan önce tavsiye niteliğinde gösterilmekteydi. Çalışmada, popülarite adı altında dijital platformlarda ön okuması yapılan ve yayımlanan Çevrimdışı Aşk adlı roman ile klasik Türk edebiyatı romanlarından Çalığışu incelenmiştir. Romanların konusu seçilirken günümüzde ilgi gören aşk teması seçilmeye dikkat edilmiştir. Eserlerin dil ve anlatım özellikleri, dönem özellikleri, Türk edebiyatındaki yerleri incelenerek edebî yönden karşılaştırması yapılmıştır.

1. Çevrimdışı Aşk

Eser Eylül 2017 tarihinde yayımlanmıştır. "Wattpad" adlı sitede 4.368 kişi tarafından ön okuması yapılmış ve yayımlanmış bir romandır. "Popüler Kültür" kavramı ile özdeşleştirilmektedir. "Biçim olarak orta karmaşıklık; aktarımı ya da iletimi, ortam ve teknoloji olarak dolaylı; bilinen bir kaynağı ya da üreticisi vardır; kültürel değerleri ve gelenekleri, yeni formüller biçiminde yansıtır; ürün tüketicisiye dönüktür; oldukça ucuza fakat parayla elde edilir" (Oktay, 1993:21). Popüler romanlar özellikle genç kuşakları

¹ Türkçe Öğretmeni, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, senapolat3444@gmail.com, 0009-0009-7550-379X

etkilemektedir. Döneme göre gençlerin aşkı dijital medya aracılığı ile “flört, ex aşk” gibi kelimeler ile özdeşleştirdiği görülmektedir. Dil ve anlatımının günümüz gençlerinin sosyal medya aracılığı ile görüp kullandıkları dile benzediği görülmektedir. Anlatım yapılırken “Whatsapp” gibi güncel bir uygulamanın adının kullanılması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Dil sıradan ve günlük olduğu için amaç daha çok okuru neşelendirmektir. Dış görünüşe olan önem, ön yargılar vb. gibi son dönemde yaygın olan kavramlar günümüzde de insanlar arasında yaygın konular vurgulanmıştır. Edebî tür olarak romandır. Betimleme ön plandadır. 1. tekil anlatıcı ağızından yazılmıştır. Anlatıcının romanın ana karakteri Kumru Bademcioğlu olduğu görülmektedir. Anlatım günümüzde popüler olan İngilizce kelimeler ile yapılmakta olup, yarı Türkçe yarı İngilizce kelimeler kullanılmıştır. Örneğin; cool, meeting, support, ticket, to do list vb. gibi birçok kelimenin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum romanda “İş İngilizcesi” adı altında yer almaktadır. “Ticket’ında yetersiz bakiye çıksın, Excel’in çöksün, Starbucks’ta üzerine makyato dökülsün, boğazına kino kaçsın, kimse seni support etmesin, meeting set edemeyesin, overlood olasın, aksiyon alamayasın, mail üzerinden ilerleyemeyesin, to do list yapamayasın, bitmeyen pazartesilerde kaybolasın inşallah. Tşk. Amin” (Burcuoğlu, 2017:17-18). İfadeleri kullanılmıştır. Kumru karakterinin İstanbul’da yaşarken İngilizce kelimeleri çok kullandığı ancak kasaba yaşamına geçtiğinde dilinin sadeleştiği görülmektedir. Anlatımın yaşanılan yer açısından değişiklik gösterdiği söylenebilir. İngilizce-Türkçe karışık kullanılan kelimelerden ziyade kasaba hayatının vermiş olduğu doğallıkla anlatımın sade olması dikkat çekmektedir. Eserin teması aşk olduğundan, yazarın aşkı anlatırken samimi bir üslup kullandığı görülmüştür. Bu duygu anlatıma sadelik kazandırmaktadır. Kumru karakterinin Leyla olarak adlandırılması ile “Leyla ile Mecnun” aşkına atıf yapılmıştır. Yazar aşkın büyüklüğünü atıflarla göstermektedir. Ancak âşık olan Kumru karakterinin Mehmet’i betimlerken günümüz sosyal medyasından popüler olarak kullanılan büst, kartpostal gibi günlük bir dil kullandığı görülmektedir. Bir eserin Türk edebiyatında yer edebilmesi için özellikle üslubunun hem kendi dönemine hem de gelecek nesillere hitap edecek şekilde olması gerekmektedir. Bir eserin Türk edebiyatında yer edebilmesinin halk tarafından benimsenerek klasik eser konumunda olması gerektiği düşünülmektedir. Eserin Türk edebiyatındaki konumunu yazarın üslup özellikleri belirlemiştir. Popüler kültür ürünü olan Çevrimdışı Aşk’ta kullanılan üslubun dönem ihtiyaçlarına göre şekillenmesinin Türk edebiyatındaki konumunu tartışmaya açık hale getirdiği düşünülmektedir.

2. Çalığışu

Eser 1923 yılında yayımlanmıştır. Edebî tür olarak romandır. Betimleme ön plandadır. Özellikle mekân tasvirlerinin ayrıntılı şekilde betimlendiği görülmektedir. 1. Ve 2. tekil anlatıcılar ağızından yazılmıştır. Cevdet Kudret, Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman’ın ikinci kitabında Çalığışu romanı ile ilgili şu şekilde açıklama yapmaktadır: “Eserin birinci bölümü ile beşinci bölümü (sonuncu bölüm) yazarın ağızından yazılmış, diğer bölümleri Feride’nin ‘günlük’ü şeklinde kaleme alınmıştır. Yazar, beşinci baskıdan sonra romanda biçim değişikliği yaparak, romanın birinci bölümünü de ‘günlük’ haline getirip tefrika ettirmiş, altıncı baskıdan itibaren günümüze kadar eser bu şekilde yayımlanmıştır” (Naci, 2009: 30).

Yazar, Anadolu'yu kendi "Çocukluğum bir asker doktoru olan babamın peşinde küçük Anadolu şehirlerinde geçmiştir." ifadesinde belirttiği gibi çocukluk yıllarında tanımış, daha sonra yaptığı çeşitli gezilerde, özellikle Milli Eğitim Bakanlığında müfettişlik görevini yaptığı yıllarda da Anadolu'nun çeşitli sorunlarını yakından görmek olanağını elde etmiştir (Önertoy, 1974). Görülüyor ki yazar, Anadolu'yu bütünüyle benimsemiş ve eserlerinde göz önüne sermiş (Önertoy, 1974). Güntekin'in Anadolu insanını yakından tanınması, toplumun örf, adet ve ananelerini bilmesi ve toplumsal değişimlere yakından şahit olması sebebiyle eserlerini oluşturmak adına topladığı malzemeler fazladır. Anadolu'daki hayatı hemen bütün yönleriyle konu edinen roman ise hiç kuşkusuz Çalığışu'dur (Çalığışu, Dersaâdet, İkbâl Kütüphanesi, No:1338), Emil, 1984:73). "...Feride'nin şahsiyetini ve hayatını manalı kılan, kendi kendisinden ziyade, romancının onu dolaştırdığı şehirler, kasabalar, köyler, oraların her tabaka zihniyetten insanlarıdır. ... Feride'nin kendisine has vasıfları ve macerasının mahiyeti hayat sahası, çevreleri, şahısları bu derece geniş, bu kadar değişik bir roman çerçevesini icap ettirmez. Ancak 'dinlenmemiş bir masal' gibi yeni bir iklim, yeni bir âlem keşfedilirken böylesine çeşitlilik ve zenginlik tanıtılabilir ki Çalığışu'nda vâki olan işte budur" (Emil, 1984:73-74). Güntekin, eserini oluştururken dönem gereği şehirde ve Anadolu köylerinde verilen eğitimi anlatmaktadır. Çalığışu, okura bir taraftan inatçı bir aşğın başına gelenleri anlatırken diğer taraftan da idealist genç bir öğretmenin kişiliğinde dönemin Türkiye'sinin eğitim sorunlarını yansıtır. (Uludağ, 2008:81). Öğretmenlerin farklılıkları, eğitimin verildiği binalar ve sınıflar, öğrencilerin ekonomik durumları vb. hakkında bilgiler verildiği görülmüştür. Bu açıdan okurun eseri yazıldığı dönemi göz önünde bulundurarak yorumlayacağı düşünülmektedir. Bu durumun aynı zamanda Doğu-Batı kavramları hakkında bilgi sahibi olunması açısından fayda sağladığını söylemek mümkündür. Doğu ve Batı'nın verdiği eğitimin mukayese edilmesi vb. konularda okurda belli bir düşünce oluşturduğu söylenebilir. Yazarın eserini oluştururken realist bir bakış açısı benimsediği görülmektedir. Örneğin, Munise'nin hastalığını veya Zeyniler'deki zabıtların yaralanmaları vb. olayları tüm ayrıntılarıyla aktardığı görülmektedir. Anadolu'da kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, zengin-fakir kavramlarının çatışması, dönemin eğitim problemleri, entrikalar, cezalar vb. gibi durumların işlendiği romanda dönem objektif şekilde yansıtılmıştır. Okur tüm olaylara şahit olan bir tarih tanığıdır. Eserin yayımlandığı dönem Osmanlı Dönemi'nin son yılları ile Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarını kapsadığından, kullanılan dil dönemine göre sade, açık ve anlaşılırdır. Güntekin, yumuşak bir üslup kullanmıştır. Örneğin: "-Ah, sen bilsen dışarılarda ne yaman ibni yamanlar vardır!" cümlesinde yer alan ibni sözcüğünün dönemin insanları tarafından anlaşılır bir kelime olduğu görülmektedir. Nitekim Tanpınar, Çalığışu'nun yarattığı tesir yazarın diğer eserlerinde "romandan romana, parça parça olsa bile devam" ettiğini belirtmektedir (Tanpınar, A. H.,1941 :441). Türk kültürüne ait öğeleri yoğun olarak işlenmiştir. Örneğin; İptidai, maarif, kalfa, efendi vb. gibi sözcükler kullanılmıştır. Yazarın kendine has üslubuyla okura Türk kültürü hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Yine, ölümden sonraki yaşamın vurgulanması-Feride'nin Zeyniler'de yaşadığı olaydır-İslâmiyet hakkında bilgi vermektedir. Bundan dolayı eserde görülen ilahiler-Feride'nin Zeyniler'de yaşadığı olaydır-Türk kültürünün romana son derece ince detaylarla işlendiğini göstermektedir. Kullanılan sözcükler dönem hakkında bilgi vermektedir. Örneğin; Ağa, efendi, hafız vb. gibi unvanların kullanılmasının amacının okuru Osmanlı tarihi hakkında bilgilendirmek ve merak uyandırmak olduğu görülmüştür. Yine, peşti, delalet, tasavvur vb. gibi Osmanlıca kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Kelimelerin anlamları sayfanın altında verilmiştir. Bu açıdan okura kolaylık sağlandığı söylenebilir. Geniş bir okur kitlesine hitap etmekle beraber eserde kullanılan Osmanlı Türkçesi, okurların Türk kültürünü özümsemesini sağlamaktadır. Eser bu

açıdan milli roman olarak görülmektedir. Türk milletinin gelenek, görenek, örf ve adetlerinin özümsemesi açısından Türk edebiyatına katkı sağlamaktadır.

Romanların Edebî Yönden Karşılaştırılması

Romanlar konuları bakımından incelendiğinde benzer yönleri dikkat çekmektedir. Çevrimdışı Aşk'ta konusu gereği şehirlerarası yapılan yolculuktan bahsedilmekte, Çalığışu'nda da benzer durum görülmektedir. Burada göze çarpan nokta İslam tasavvufunda karşılaştığımız sülûktür. Tasavvuf (sülûk) insanın kendi içine yaptığı bir yolculuktur. Bu yolculuk Çevrimdışı Aşk'ta Kumru'nun içsel yolculuğu ve kendini bulduğu bir yer olan Datça olarak verilmektedir. Çalığışu'nda da Feride'nin köy köy, şehir şehir dolaşarak muallimlik yapması ve kendini bulma süreci olarak görülmektedir. Benzer yönlerden bir diğeri, Kumru ve Feride'nin aldatıldıkları için erkeklere güvenlerinin olmaması ve hayatlarını buna göre yaşamalarıdır. Kumru Mehmet'e güvenerek yaklaşmadığı gibi Feride'nin de Kâmran'dan çekinmesi bu duruma örnektir. Erkeklere olan güvensizlikleri ile bu noktada iki karakter birbirine benzemektedir. Ancak romanın sonunda iki karakterin de âşık olduğu adamın yanına dönmesi dikkat çekmektedir. Romanların farklı yönleri incelendiğinde, Çevrimdışı Aşk'ta yer alan Kumru karakteri ile Feride karakteri arasındaki en dikkat çekici nokta Feride'nin âşık olmasına rağmen Kâmran dâhil hiçbir erkekle yakınlaşmaması, Kumru'nun ise Mehmet'le olan yakınlığı dikkat çekmektedir. Güntekin'in eseri yazdığı dönemde var olan aşk ile Burcuoğlu'nun dönemindeki aşk kavramının farklılaştığı görülmüştür. Çevrimdışı Aşk'ta Kumru, Mehmet'i üzdüğü için son derece pişmandır. Hatanın Kumru'da olduğunu hem Mehmet hem de kendisi bilmektedir. Ancak Çalığışu'nda hata ve pişmanlık yaşaması gereken kişi Kâmran'dır. Bu açıdan bakıldığında dikkat çekici bir diğer özelliğin bu nokta olduğu saptanmıştır. Romanların oluşturulmasında rol oynayan düşünce yapısı incelendiğinde, benzer yön olarak her iki romanda da ana tema "Aşk"tır. Bundan dolayı eserlerini yazarken aşkın verdiği cesaretle tekrar yolların kesişmesi ve âşıkların barışması düşüncesi iki romanda da ağır basmaktadır. Çevrimdışı Aşk'ta Kumru'nun Mehmet'e kavuşmak için Datça'ya dönmesi ile Feride'nin Tekirdağ'a döndüğü vakit Kâmran ile barışmak istemesindeki amaç benzerlik göstermektedir. Farklı yönler incelendiğinde ise, yaşanan dönemin getirdiği düşünce yapısı her iki romanda da değişiklik gösterdiği görülmektedir. Çevrimdışı Aşk'ta anlatılan aşk ve düşünce yapısında hızlı tüketilen bir duygu olarak görülen aşk mevcutken Çalığışu'nda bu durumun tam tersi olduğu görülmektedir. Güntekin'in aşka bakış açısı "kara seveda" türünden durumdur. Burcuoğlu'nun aşka bakış açısı ise Kumru'nun söylediği yalandan dolayı Mehmet'in ilişkiyi hemen bitirmek istemesi gibi günümüzün hızlı tüketilen duygularındandır. Çalığışu aşk temasını işlerken yolculuğu, eğitimi, aile ile ilişkileri işleyerek çok yönlü düşünce yapısını gözler önüne sermektedir. Çevrimdışı Aşk'ta ise aşk tek yönlü konu alınarak, Kumru karakterinin kişisel sorunları yansıtılmaktadır. Bireysellik ön plandadır. Bu durumda Çalığışu'nda yazarın olaylara daha geniş bir perspektifle yaklaştığı diğer romanda ise olayların tek bir kişi etrafında yaşanması iki roman arasındaki belirgin farklardan biridir. Romanların biçim bakımından benzer yönü, iki eserin de nesir şeklinde yazılmış roman türünde eserler olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında iki eser de benzer biçimde kaleme alınmıştır. Farklı yönleri, Çalığışu'nda dil ve üslubun Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nden izler taşıdığı, Çevrimdışı Aşk'ta ise günümüzde kullanılan yarı Türkçe yarı İngilizce gelişen bir dilin -dilde yabancılaşma- olduğu görülmektedir. Çalığışu'nun son derece sade bir dil ve anlatımla gerçekleştirildiği halde Çevrimdışı Aşk'ta kullanılan İngilizce kelimelerin anlatımı zorlaştırdığı düşünülmektedir.

Son olarak romanların yazarları incelendiğinde, her iki yazarın da roman türünde eser vermiş olmalarının aralarındaki benzer yön olduğu görülmektedir. Farklı yön olarak dikkat çeken nokta ise, Güntekin çeşitli tiyatro eserleri, roman ve öyküler yazan, aynı zamanda Müfettişlik görevi yapmış bir yazar olmasıdır. Çok yönlü olan yazar, eserini yazarken Anadolu'da yaptığı Müfettişlik görevinden yararlanmıştı. Anadolu insanını yakından gözlemlene fırsatı bulmuştur. Bundan dolayı Türk örf, adet ve geleneklerini iyi şekilde gözlemleyerek okuruna aktardığını söylemek mümkündür. Anadolu'da gezdiği esnada notlar alarak gözlemlerini defterine aktarmıştır. Güntekin'in eserini dikkat çekme amacı olmaksızın estetik değer kaygısı ile Burcuoğlu'nun popülerite ürünü olarak oluşturması iki yazar arasındaki önemli farklardan biridir.

Eserlere Genel Bir Bakış

Çevrimdışı Aşk Eylül 2017'de yayımlanmış olan "Wattpad" adlı sitede 4.368 kişi tarafından ön okuması yapılmış ve yayımlanmış bir romandır. Eserin sinema, televizyon dizisi, tiyatro ve baleye aktarıldığı bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında Çevrimdışı Aşk'ın popüler kültürün eseri olduğu görülmektedir. Çalığı ise 1923 yılında yayımlanmış olan ve halk kitlelerince okunan ve varlığını günümüzde de sürdürmeye devam eden bir romandır. Toplum tarafından bilinen ve klasik haline gelmiş bir yapıt olduğu görülmektedir. Örf, adet ve ananelerini yansıması açısından önemli bir eserdir. Güntekin estetik değer taşıyan bu eserini yazarak toplumun yaşayış tarzını ele almıştır. Bunu, kullandığı söz sanatları ile estetik duyarlılığı geliştirecek şekilde gerçekleştirmektedir. Eserinde okura estetiğin yaşamdaki önemini kavratmasının yanı sıra iyiye ve güzele yönelmelerini sağlayacak şekilde kullandığı görülmektedir. Dili oldukça sade ve günümüzde sık yer alan Türkçe cümlelerin içine İngilizce kelimeler yerleştirme çabası içinde olduğu görüldüğünden eserin belli bir yaş aralığına hitap ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Burcuoğlu, Ş. (2017). *Çevrimdışı aşk*. Dex Kitap Yayınları.
- Güntekin, R. N. (2019). *Çalığı*. İnkılâp Kitabevi.
- Emil, B. (1976). *Reşat Nuri Güntekin*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Naci, F.(2009). *Yüz yılın 100 Türk romanı*. Adam Yayınları.
- Oktay, A.(1993). *Türkiye'de popüler kültür*. Yapı Kredi Yayınları.
- Önertoy, Olcay (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk roman ve öykücüsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanpınar, A. (1941). *19'uncu asır Türk edebiyatı*. Çağlayan Kitabevi.
- Uludağ, M. E. (2008). Çalığı romanında vurgulanan eğitim problemleri ve günümüze yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (25), 78-90. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6139/82366>